

Máliková, Michaela

Josef Poulík

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Máliková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 245-248

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143118>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Josef Poulík

Národnost: česká

Datum narození: 6. října 1910

Místo narození: Jiříkovice (okres Brno-venkov)

Datum úmrtí: 28. února 1998

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel ze skromných poměrů. Jeho otec Josef působil nejprve jako tovaryš, poté si zřídil menší stolařskou dílnu, v níž pracoval sám, později se dvěma dělníky. Jeho matka Marie, rozená Šuryová, onemocněla roku 1922 tuberkulózou, a proto zůstala v domácnosti. Roku 1943 se oženil s Julií Schnerbergovou. Jeho manželka byla původně učitelka ruštiny na střední škole. Roku 1950 se stala profesorkou na pedagogickém gymnáziu v Brně a vyučovala pedagogiku a psychologii. Od roku 1945 byla členkou KSČ, ale roku 1953 požádala kvůli nervové nemoci o vyškrtnutí.

Akademické působení

Josef Poulík se zajímal o vlastivědu a archeologii již na obecné škole, kterou navštěvoval v Jiříkovicích u Brna. Čtyři třídy měšťanské školy pak absolvoval ve Šlapanicích. Na přání rodičů vystudoval Vyšší průmyslovou školu textilní v Brně (1926–1930). Po maturitě nastoupil do textilní továrny v Doudlebách nad Orlicí, odkud jej však záhy propustili. Bez práce byl až do podzimu 1932, kdy nastoupil vojenskou službu. V březnu 1934 pak získal zaměstnání v Zemském muzeu, nejprve jako bezplatný hospitant u správce pravěkého oddělení dr. Josefa Skutila, poté jako pomocný zaměstnanec. Zájem o archeologii a starší dějiny jej vedl k dalšímu vzdělávání. Roku 1937 externě maturoval na II. státní reálce v Brně a krátce nato si doplnil maturitu z latiny na III. státním reálném gymnáziu v Brně. Od roku 1934 byl mimořádným, později řádným posluchačem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde studoval archeologii, klasickou archeologii a české dějiny. V listopadu 1939 však došlo k uzavření českých vysokých škol. Josef Poulík odešel v době německé okupace z Moravského muzea a začal pracovat na nově zřízené pobočce Státního ústavu archeologického v Brně. Po válce dokončil vysokoškolské vzdělání na Karlově univerzitě v Praze u slavisty Pavla Eisnera, což předznamenalo také jeho vědecké zaměření. Roku 1946 získal titul doktor filozofie. Roku 1961 obhájil disertační práci *Nejstarší Slované na Moravě*, na jejímž základě mu byl udělen doktorát historických věd. V témže roce získal titul DrSc., o rok později byl jmenován docentem pro slovanskou archeologii. Podkladem jeho habilitačního řízení se staly tři práce – obsáhlá monograficky laděná zpráva o výzkumech v Mikulčicích (*Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti Valy u Mikulčic*) a dvě studie o nejnovějších výsledcích bádání na velkomoravských hradištích. Řádným profesorem byl jmenován roku 1966.

Značné vědecké a kulturně-politické vytížení nedovolovalo Josefu Poulíkovi pravidelnou pedagogickou činnost. Od roku 1948 externě přednášel na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, v 50. letech vedl na brněnské katedře prehistorie laboratorní praktika a cvičení z terénní praxe, později pak pouze výběrové přednášky ze slovanské archeologie. Byl častým oponentem diplomových, kandidátských a doktorských prací,

předsedou zkušebních komisí a dlouholetým členem Vědecké rady UJEP a Univerzity Karlovy. Přestože byl roku 1990 penzionován, věnoval se i nadále vědecké práci a činnosti spojené s archeologickým ústavem na brněnské univerzitě. Ani pokročilý věk jej neodradil od návštěv terénu a setkávání se s mladší generací archeologů. Ještě roku 1997 se v rámci povinné praxe studentů Slezské univerzity v Opavě účastnil odkrývání rondelu v Šumicích u Pohořelic. O rok později, v únoru 1998, zemřel po krátké nemoci.

Výběr z díla

Ve vědecké činnosti se profesor Poulík soustředil na slovanskou, především pak velkomoravskou archeologii. Nikdy se však nepřestal zajímat o pravěké a mimoslovanské památky. První odbornou stať o předhradištních hrobech na území Blučiny napsal roku 1941. Slovanská tematika se pak stala ústředním prvkem řady jeho monografií (*Velká Morava. Cyrilo-metodějská mise*, 1985; *O románské rotundě ve Znojmě*, 1987). Již v letech 1948–1958 publikoval dvě stěžejní práce *Staroslovanská Morava a Jižní Morava – země dávných Slovanů*, na jejichž stránkách poprvé formuloval své představy o etnogenezi Slovanů.

Jako ředitel Státního archeologického ústavu v Brně měl možnost vést řadu terénních výzkumů. Pozornost vzbudil například nálezem žárového pohřebiště v Přítlukách na dolním toku Dyje, svými objevy na hradišti Staré Zámky u Líšně a na velkomoravském pohřebišti u Dolních Věstonic. Na podzim roku 1949 vedl také záchranné práce ve Starém Městě u Uherského Hradiště v lokalitě Na Špitálkách, kde hrozilo zničení pozůstatků zděného kostela. Jeho životním dílem se však stal dlouholetý výzkum centra Velkomoravské říše a Mikulčic, jimž věnoval řadu odborných i populárně naučných statí, knih a přednášek (*Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti Valy u Mikulčic*; monografie *Velkomoravské hradiště Mikulčice*, 1959; kniha *Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích*, 1963; syntéza *Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských*, 1975). Obec Mikulčice si jeho badatelských výsledků velmi cenila – profesor Poulík byl jmenován jejím čestným občanem. V mnoha publikacích ztotožňoval Mikulčice s mocenským ústředím Velkomoravské říše, a dokonce je považoval za středisko moravského arcibiskupství. Tyto názory způsobily ochladnutí dobrých vztahů s dalším předním českým archeologem Vilémem Hrubým.

Josef Poulík nebyl pouze exaktní vědec, ale také popularizátor svého oboru. O archeologii psal pro širokou veřejnost, což dokládají populárně historické knihy *Z hlubin věků* (1956), velká obrazová monografie *Pravěké umění* (1956) či *Starí Moravané budují svůj stát* (1960). Připravil a redigoval také řadu sborníků a katalogů výstav (např. *Velká Morava a počátky československé státnosti*, 1985).

Ocenění vědeckou komunitou

Kromě toho, že byl Josef Poulík skvělým archeologem, zastával také řadu významných funkcí a svůj obor dokázal výborně prezentovat široké veřejnosti. Po druhé světové válce stanul v čele brněnské pobočky Státního archeologického ústavu, později Archeologického ústavu ČSAV, který se pod jeho vedením přeměnil na samostatnou instituci. Organizaci řídil od roku 1945 do roku 1990. V letech 1975–1982 působil současně jako ředitel pražského Archeologického ústavu ČSAV. Stal se předsedou Československého národního archeologického komitétu, Archeologické oborové komise, Národního komitétu slavistů a Krajské památkové komise v Brně. Byl jmenován

čestným členem Moravsko-slezského archeologického klubu, Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a Moravské akademie pro vzdělávání, vědu a umění. Mimo to se stal členem archeologického ústavu ve Frankfurtu nad Mohanem a předsedal Komisi historiků ČSSR a SSSR. Roku 1955 stál u zrodu opavské pobočky Archeologického ústavu ČSAV a zajímal se rovněž o činnost Slezského ústavu ČSAV v Opavě.

Od roku 1968 zastával funkci člena korespondenta Československé akademie věd, o čtyři roky později se stal jejím řádným členem a v letech 1972–1977 zde působil jako místopředseda. Díky své vědecké činnosti se uplatnil i ve vrcholných mezinárodních organizacích. Byl prezidentem Mezinárodní unie věd slovanských (UIAS) a členem stálé rady Mezinárodní unie věd prehistorických a protohistorických (UISPP).

Jeho archeologická činnost byla oceněna řadou vyznamenání. Roku 1947 obdržel Zemskou cenu osvobození za práci *Staroslovanská Morava*, roku 1949 získal Státní cenu za slovanské objevy. V 50. letech byl vyznamenán Československou akademií věd za teoretickou práci o objevech v Mikulčicích. V 70. letech získal Řád práce, Řád Klementa Gottwalda a Řád Vítězného února. Olomoucká univerzita jej ocenila medailí Františka Palackého. Stal se zahraničním členem Německé akademie věd v Berlíně, Saské akademie věd v Lipsku a Bulharské akademie věd v Sofii. Byl jmenován čestným členem Archeologické společnosti Jugoslávie, řádným členem Archeologického ústavu Rakouska a SRN. Roku 1998 jej vyznamenala univerzita v Lodži čestným doktorátem.

Profesor Poulík byl také vynikajícím popularizátorem archeologie. Protože disponoval výbornými řečnickými schopnostmi, navštěvovaly jeho přednášky o velkomoravských objevech stovky posluchačů. Velký zájem o něj měla rovněž televize, rozhlas a denní tisk. Své výsledky často prezentoval v zahraničí, několikrát navštívil Sovětský svaz, přednášel ale také v Polsku, Maďarsku, Bulharsku, NDR, NSR a Rakousku. Unikátem se stala výstava, kterou zorganizoval roku 1963 u příležitosti 1100. výročí příchodu Konstantina a Metoděje na Moravu. Během 60. a 70. let procestovala expozice celou Evropu, putovala od brněnského Domu umění až do Londýna, přičemž všude sklízela neobyčejný úspěch. Výstava, kterou si prohlédly desetitisíce návštěvníků, byla doplněna Poulíkovými výklady a přednáškami.

Veřejná činnost

Roku 1945 vstoupil do KSČ. Působil v ROH, Svazu československo-sovětského přátelství a stal se předsedou krajského výboru Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Díky členství ve straně zachránil v 70. letech před propuštěním řadu kolegů, kteří byli pro režim politicky nespolehliví. Svým zásahem také zabránil zrušení oficiálního orgánu české archeologie Památky archeologické.

Evaluace

Josef Poulík byl dlouhá léta vůdčí postavou československé archeologie. Malou pobočku Archeologického ústavu ČSAV v Brně přeměnil na pracoviště evropské úrovně. Před sametovou revolucí zde působilo více než sto zaměstnanců, z toho asi 45 archeologů. Po roce 1989 z ústavu odešel a již se nepodílel na jeho transformaci. Na jeho koncepci navazovaly dvě nově vzniklé organizace: Archeologický ústav Akademie věd ČR a Ústav archeologické památkové péče v Brně. Značný úspěch zažíval na poli terénních výzkumů. Poulíkovy objevy povýšily Mikulčice

na prestižní archeologickou lokalitu, jejíž sláva se rozšířila až za hranice Československa. Z rozsáhlých velkomoravských nálezů těží až dodnes tým Poulíkových žáků.

Ohlasy

Při svém prestižním postavení v naší vědě zůstal laskavým a přátelským člověkem, vzbuzujícím již svým vztahem k lidem a svým vystupováním sympatie. Jako dlouholetý ředitel ústavů naplněných osobnostmi často značně protichůdných vlastností se snažil vytvářet na pracovištích dělnou a nekonfliktní atmosféru a být svým podřízeným spíše přítelem než obávaným šéfem. Řadě lidí také v nelehkém období kádrových prověrek a nomenklaturních omezení skutečně pomohl z existenčních nejistot.

\ Vladimír Podborský

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 6/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 4/9.

GALUŠKA, Luděk. Zemřel archeolog Josef Poulík. *Slovácko. Společenskovo vědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí Uherské Hradiště*, 1998, č. 40, s. 135–136.

GALUŠKA, Luděk. Zemřel profesor Josef Poulík. *Časopis Moravského muzea – vědy společenské*, 1998, roč. 83, č. 1/2, s. 185–186.

MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. K životnímu jubileu akademika Josefa Poulíka. *Vlastivědný věstník moravský Brno*, 1990, roč. 42, č. 2, s. 260–262.

PODBORSKÝ, Vladimír. Profesor Josef Poulík – živoucí legenda naší archeologie. *Pravěk. Časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*, 1995, č. 5, s. 280–281.

PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožití sté narozeniny profesora Josefa Poulíka. *Universitas*, 2010, č. 3, s. 63–65.

POLÁČEK, Lumír. Zemřel profesor Josef Poulík. *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, 1998, roč. 34, č. 3, s. 48.

POULÍK, Josef – HANÁK, Jaromír. *Prof. PhDr. Josef Poulík, DrSc., rodák jiříkovický*. Jiříkovice: Obecní úřad, 1999.

Před sto lety se narodil prof. Josef Poulík. *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, 2010, roč. 46, č. 5, s. 11.

STUHLÍK, Stanislav. Odešel Josef Poulík. *Časopis Slezského zemského muzea. Série B – vědy historické*, 1998, roč. 47, č. 2, s. 191–192.

ZAPLETAL, Vladislav. Akademik Josef Poulík a archeologie v Olomouci. *Vlastivědný věstník moravský*, 1980, roč. 32, č. 2, s. 228–231.